

Назар, Олексій, Ростислав, Павло, Петро, Руслан, Степан, Тарас, Ярослав і 16 імен ніколи не підвищували свого статусу, тобто не піднімалися вище маловживаних: Антон, Артем, Артур, Валентин, В'ячеслав, Геннадій, Григорій, Данило/Даниїл, Едуард/Едвард, Євгеній/Євген, Ілля, Костянтин, Леонід, Орест, Святослав, Станіслав. Серед маловживаних можна виділити наскрізні імена, що майже постійно функціонували протягом досліджуваного періоду (Євгеній/Євген, Олексій). Другу групу маловживаних імен складають найменш уживані, проте більшість з них на тому чи іншому етапі досліджуваного періоду піднімалися із групи найменш уживаних до групи маловживаних, кількість яких нижча середнього коефіцієнта однойменності, бували в статусі широкоживаних і навіть найуживаніших.

Дослідження рідкісних імен засвідчує 39 антропонімних одиниць для найменування 48 новонароджених хлопчиків (питома вага 0,65%). Найбільша кількість рідкісних імен засвідчена у VI зрізі (2000 р.) – 10, найменша – у IV – 3 одиниці. Одним із напрямів розвитку іменника є відновлення і повернення призабутих імен: Дем'ян, Захар, Іриней, Корній, Матвій, Микита, Нестор, Омелян, Онисим, Платон, Трифон, Теодозій, а також запозичення антропонімів з інших мов: Ернест, Карл, Кристіан, Модест, Мойсей, Симон.

Протягом 1950–2000 рр. виявлено 24 чужомовних імені. Розглядаючи чужомовні імена, ми аналізували носіїв імен, зафіксованих в актових записих про народження.

Так, у I зрізі (1950-ті) трапилося 3 чужомовних імені: вірменське *Аиот*, чеське *Йоспер*, єврейське *Шенга*, що становить 0,60% від усіх новонароджених хлопчиків цього періоду. У II зрізі (1960-ті рр.) – два імені *Збігнєв* (носієм є новонароджений польської національності), *Чеслав* (чеське) – питома вага 0,36%. У III зрізі (1970-ті рр.) – зафіксовано два грузинських і одне польське ім'я: *Серго*, *Соболь* (Фаркаш), *Томаш* (питома вага 0,28% від усіх новонароджених хлопчиків). У IV зрізі (1980-ті рр.) зафіксовано лише два імені *Гажга* (батьки – абхазці), *Ернест* (Мотивосян) – вірменин, питома вага 0,12%. У V зрізі (1990-ті рр.) трапилося 6 чужомовних імен: *Ален* (Ольховський) – поляк, *Вільгельм* (Поллер) – грек, *Єгор* (російське, нар. ф. імені *Георгій*, яка стала документальною), *Марек* (Шуцький) – поляк, *Отто* (Шіттер) – угорець, *Рафаїл* (Поладов) – росіянин (питома вага 0,30% від усіх новонароджених хлопчиків цього періоду). У VI зрізі (2000 р.) трапилося 8 чужомовних імен: *Азер* (Гулієв) – таджик, *Ахмед* (Найль), *Вархан* (Козімкурт) – палестинці; *Візбор* (Суджев), *Еміль* (Гагаєв) – таджики, *Емірах* Різер (йорданець), *Ренат* – вірменин, *Рустам* – сирієць. Подібні імена розширюють межі антропонімікону, надаючи йому специфічних особливостей.

Отже, чоловічий антропонімікон м. Тернополя другої половини ХХ століття був дуже різноманітний. Більшу частину становлять все-таки традиційно вживані, канонічні імена, хоч кінець століття ознаменувався появою імен-неологізмів та екзотизмів, які значно розширили та оновили його межі.

Підхід до способу подачі матеріалу (кожне десятиліття) дозволив простежити динаміку іменника, зокрема зміни і його оновлення, збереження класичних і появу нових, які не функціонували раніше, поступове проникнення в офіційні документи розмовно-побутових варіантів імен, частотність вживання тих чи інших імен упродовж десятиріч і більше років. Мотиви найменування бувають різні. У наш час вибір імені є юридично вільним і в усіх випадках залежить виключно від волі найменувачів, тобто батьків. Основні фактори, які посприяли популярності того чи іншого імені у ХХ столітті: 1) милозвучність імені. Батьки дають дитині приємне, милозвучне ім'я, яке подобається (суб'єктивний фактор); 2) релігійний фактор. При виборі імені користуються церковним календарем і називають дитину іменем того святого, на день якого дитина з'явилася на світ; 3) збереження сімейних традицій – найменування новонародженого на честь батька, дідуся, близького родича (*Василь, Іван, Микола, Михайло, Павло*); 4) «фактор моди», який «підносить» те чи інше ім'я в певний період (*Арсен, Вадим, Денис, Максим, Ростислав*).

Подібні дослідження збагачують та розширюють ономастичні та культурологічні дослідження і можуть стати підґрунтям для подальших наукових розвідок про імена ХХІ ст., а також використовуватися для укладання загальнослов'янських словників власних особових назв.

Література:

1. Бондалетов В. Д. Русская ономастика / В. Д. Бондалетов. – М. : Просвещение, 1983. – 224 с.
2. Карпенко О. Ю. Особові імена як концепти та форми їх профілювання / О. Ю. Карпенко // Наукові записки ТДПУ ім. Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2003. – С. 27–34. (Серія «Мовознавство»; ч. 1).
3. Касім О. Ю. Про динаміку українських особових імен Одещини / О. Ю. Касім // Мовознавство. – 1990. – № 3. – С. 26–31.
4. Кнаппова М. Языковые аспекты общественного функционирования личных имён / М. Кнаппова // Ономастика и грамматика : сб. статей / [отв. ред. Л. П. Калауцкая]. – М. : Наука, 1981. – С. 66–73.
5. Панцьо С. Є. Антропонімія Лемківщини / Стефанія Єлисеївна Панцьо. – Тернопіль : Вид-во «Тернопіль», 1995. – 128 с.
6. Панчук Г. Д. Антропонімія Опілля: дис...кандидата філол. наук: 10.02.01 «українська мова» / Панчук Галина Дмитрівна. – Тернопіль, 1999. – 284 с.
7. Чучка П. П. Особові імена в усному мовленні (розмовні варіанти українських особових імен) // Українське усне літературне мовлення : зб. наук. праць / редкол. І. К. Білодід, А. П. Грищенко, М. А. Жовтобрюх [та ін.]. – К. : Наукова думка, 1967. – С. 175–186.

УДК 811.161.2'06(075.8)

В. Р. Світлицька,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, м. Одеса

ВИВЧЕННЯ ДІАЛЕКТНОЇ ЛЕКСИКИ УКРАЇНСЬКИХ ГОВОРІВ ОДЕЩИНИ З ТОЧКИ ЗОРУ ЇЇ СЛОВОТВІРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ

У статті діалектна лексика українських говорів Одещини аналізується з точки зору її словотвірних особливостей: розглядаються способи творення діалектизмів, специфіка використання словотвірних формантів.

Ключові слова: *способи словотворення, діалектна лексика, мотивуюче слово, дериват, словотвірний формант.*

В статье диалектная лексика украинских говоров Одещины анализируется с учётом её словообразовательных особенностей: рассматриваются способы словообразования диалектизмов, специфика использования словообразовательных формантов.

Ключевые слова: *способы словообразования, диалектная лексика, мотивирующее слово, дериват, словообразовательный формант.*

The article deals with the analysis of the dialect vocabulary of Odessa region from the point of view of its word-building peculiarities: the ways of forming of dialectisms and the peculiarity of using the word-building affixes are being viewed in the article.

The research of word formative peculiarities of dialectal lexicon to differentiate the territorial dialects is very perspective. Such research is of great importance for Ukrainian dialects of Odessa region, where you can discover the coexistence of different dialects: the south-western and south-eastern.

Having analyzed 600 derivatives from the «Ukrainian Dictionary of Odessa region's dialects» [13], we have found out that most of the derivatives are formed with the help of suffixes (suffixal method). The most frequent used suffixes in the process of creating were the following: -к(а), -ник, -ар(-яр), -к(и), -ак(-як), -ик, -ов, although it is obvious that the usage of suffixes (-ар(-яр), -к(и), -ак(-як)) in literary language is much less frequent than in the dialect speech. Such suffixes as -ум(а), -уи(а), -л(-о), -н(я) are used much more frequently in the dialect language than in the literary one.

There was a surprising gap in the amount of derivatives formed by suffixal method and derivatives formed by others: morphemic and nemorfemny methods. For example, there were not words among the analyzed ones formed by the prefixal method. Only ten derivatives are formed by prefixing and suffixal methods (бестарка, бестарник, бизрошка, застінок, підпорок, підпорок, підлокотник, відзёмок, відмостка, вистрелювати). Only 8 derivatives are formed by word composition method, word composition and suffixal methods and by combining word composition and bezaffixny methods (близоокий, близькоглядий, верхопідка, виноделка, водовозка, водовозня, круподьорка, винодел). There was one derivative formed by prefix-postaffixal and one by prefix-suffixal-postaffixal methods (віхлебтатися, віцїтумися). There were derivatives formed by bezaffixny method: перезуд, переріз, переток, притїла.

Only one derivative is formed by lexical-syntactic method (запридїх), 14 derivatives-nouns are formed by morphological and syntactic methods (вечїрня, вибіжна, вісова, запускна, зорова, їдівий, кормова, кормовий, перекидна, підвозна, пісана, рогова, синова, стояча). These derivatives occur by using lexical-semantic method: бомба, борода, восток, голівка, грива, кобила, козїл, полька, сїрце, шапїк, шїя, цур, цур.

The largest group among analyzed dialectal vocabulary are derivatives- nouns, derivatives-adjectives follow them.

Verbs and nouns make the motivating base for formed derivatives, but we have met adjectives and numerals among the motivating words as well. The motivating base for formation of most dialectal words are common words from both dialectal and literary languages. New dialect words rarely appear thanks to other ones (other dialect words).

Key words: ways of word-building, dialect vocabulary, motivator, derivative, word-building affix.

На теренах Одещини співіснують подільські говірки південно-західного наріччя та степові говірки південно-східного наріччя. За поширеністю переважають степові говірки південно-східного наріччя.

Мовознавець Дзензелівський Й.О. у своїх працях [7; 8] пояснює, чому дослідження степових говірок становить великий науковий інтерес для мовознавства. Поселення на Лівобережній Україні у нижній течії Дністра і на східному березі відносяться до числа найдавніших українських поселень, села на схід від цієї берегової лінії є поселеннями пізнього часу. Всі ці поселення у багатьох випадках знаходились у певному іншомовному оточенні: німецькі колонії, молдавське та румунське населення. Професор Дзензелівський подає цікаву історичну довідку. Він підтримує думку Геродота щодо заселення Причорномор'я. Геродот свідчив, що у Північному Причорномор'ї в середині I тисячоліття до н.е. жили скіфи, які оселялись на території Дону, Карпат, Дунаю. Скіфські племена поділялись на дві групи: скіфів-кочовиків (заселяли східну частину Скіфії (царські скіфи) і скіфів-землеробів (жили в басейнах Борисфену (Дніпра) і Гіпаніса (Південного Бугу)). Дзензелівський описує три легенди Геродота. У першій з них (з якою Геродот не погоджується) – скіфський варіант, скіфи виступають як споконвічні жителі Північного Причорномор'я, в другій легенді – грецький варіант – скіфи є пришельці. У третій легенді походження скіфів, яку підтримував і сам Геродот, йдеться про те, що територія була раніше заселена кіммерійцями, які в VII ст. до н.е. були вигнані з Північного Причорномор'я скіфами. В кінці IV ст. до н.е. з Дону в Східну Скіфію починають переселятися сарматські племена. У II ст. до н.е. скіфська імперія була знищена у Північному Причорномор'ї. Частина скіфів переселилася на південь. Іншу частину скіфів було підкорено сарматами. Культура сарматів мала багато спільного з культурою скіфів-кочовиків. З того часу Скіфію почали називати Сарматією. Далі починається епоха так званого великого переселення народів (III–IV ст. н.е.), коли південно-західна частина Причорномор'я служила місцем приходу для багатьох східних варварських племен (гунів, аварів та інших) у межах Римської імперії. У VI ст. на арену історії Північного Причорномор'я виступає нова могутня сила – анти (ближчі предки східних слов'ян). Мову, діалект, говірку не можна вивчати у відриві від історії. Треба підійти до мови не як до однорідного масиву, а як до поєднання різних нашарувань, відкладень, що утворилося або в результаті схрещення різних соціальних угруповань, згодом етнографічних утворень, з їх у кожного особливою, уже сформованою звуковою мовою, або в результаті відкладень стадіальних трансформацій, викликаних внутрішнім життям самого народу.

Українська діалектна мова – це складна ієрархія мовно-територіальних утворень [2].

А. А. Москаленко писав [14], що мова усіх діалектів і говорів, поряд із спільними рисами для всієї мови нації чи певного народу, має особливості, які властиві тільки їй. Українські говори Одеської області також мають деякі риси, властиві тільки їм. А. А. Москаленко поділяє українські говори Одещини за фонетико-граматичними і лексичними особливостями та за їхньою генезою на 3 групи. До 1-ої групи належать говори, генетично зв'язані з подільськими українськими говорами. Основні фонетико-граматичні і лексичні особливості подільських говорів властиві деяким українським говорам Одещини. Найбільше ці говори зосереджені в таких сучасних адміністративних районах: Балтському, Котовському, Кодимському, Ананівському, Любашівському.

До 2-ої групи належать мішані говори, генетично зв'язані з подільськими, середньонадніпрянськими та іншими східноукраїнськими говорами. За своїми особливостями вони становлять поєднання різних рис українських говорів, з перевагою в одних із них рис подільських говорів, в інших – рис східноукраїнських говорів. Ці говори поширені в усіх районах Одещини. Говори ці формувалися переважно у XIX ст.

До 3-ої групи, найменшої за своїм складом, належать говори, генетично зв'язані тільки з південно-східними говорами. Особливості їх збережені, в основному, в говорах таких місцевостей Одещини: Біляївка, Дальник, Майори, Градениці, Холодна Балка, Кучургани, Дачне, Вигода, Маяки. Різні особливості, властиві сучасним українським говорам Одещини, зустрічаються і в інших говорах української мови. Від інших українських говорів вони відрізняються тільки комбінацією цих рис, наявністю поряд рис декількох інших місцевих говорів. Але не існує жодної фонетико-граматичної риси українських говорів Одещини, яка була б властива тільки їм. Серед інших говорів української мови говори Одещини помітно відрізняються деякими лексичними діалектизмами, властивими тільки їм, а також семантичними діалектизмами.

З історії заселення Одеської області відомо, що більшість населених пунктів на південь від річки Кодими почала організовуватися з кінця 18 ст., після 1791 року. Відвойовані у Туреччині землі цар дарував поміщикам і генералам. На ці

вільні землі їх власники переселяли людей з різних місцевостей України та Росії. Були серед переселенців вихідці з Волині, Поділля, Черкащини, Полтавщини, Слобожанщини. Отже, місцеві діалекти – це суміш різних діалектів, носіями яких були переселенці. Крім того, на території Одеської області жили і живуть люди різних національностей. Межує Одеська область із Румунією і Молдовою, поблизу знаходяться Болгарія, Польща, Угорщина, Словаччина. В українські говори області заходили і заходять слова із мов цих націй. Ці слова входять у систему українських місцевих говорів і становлять їхню особливість і стосовно усяких інших місцевих говорів, і стосовно української літературної мови. Все це є проявом високого рівня міжкультурної комунікації. Можна назвати деякі із діалектизмів іншомовного походження:

1) запозичення із модавської мови: дз́ама – «юшка зі свіжої риби, заправлена цибулею, перцем та олією»; джуга́н – «палиця з гострим залізним наконечником для пересування по кризі»; де́стри – «посаг, все майно, крім худоби і грошей, яке мати дає дочці при виданні заміж»; кару́ца – «віз»; катру́ца – «заглиблення у печі, куди вигортають жар, попіл»;

2) запозичення із румунської мови: гуту́ля – «назва дерева та плодів айви»; бага́ – «виноградник»; вако́д – «загорода»; ворні́тель – «товариш молодого, боярин»; граниче́р – «прикордонник»;

3) запозичення із болгарської мови: дула́п – «водочерпалка»; дза́ндзари – «дуже дрібна абрикоса»; граді́на – «город»; ізво́р – «джерело, з якого надходить вода у водоймище»;

4) запозичення із польської мови: гондзо́ля – «грудочка, вузлик в тканині, пряжі, вовні»; слу́п – «стовп»;

5) запозичення із німецької мови: кильга́мер – «ковальський інструмент для розковування шини»; гафува́ти – «чепу-ритись, гарно одягатись»;

6) запозичення із чеської мови: ці́ба – «вигук, яким відганяють собак»; цібе́ня – «цуценя»;

7) тюркські запозичення: гарма́н – «1) місця в полі, де просушують і очищають зерно; тік; 2) частина садиби без будівель; город; 3) засаджена частина городу»; кала́бали́к – «клопіт, зайві розмови, колотнеча»; жерде́ля – «вид абрикос»; чуга́й – «сіряк, свита».

Ми прагнемо дослідити словотвірні особливості діалектної лексики, поширеної в українських говірках Одещини. Про необхідність вивчення діалектних словотвірних особливостей писав С.П. Бевзенко у своїй фундаментальній праці «Історична морфологія української мови (нарисі із словозміни та словотвору)» [1]. Про необхідність вивчення системи словотвору українських говірок у своїх виступах говорили також учасники X-ої Республіканської діалектологічної наради (1961 рік) [12]. Пізніше з'явився ряд статей, присвячених проблемам діалектного словотвору [4; 11; 18]. На жаль, у діалектологічній літературі і дотепер ще слабо вивчена система словотвору територіальних говірок, рідко залучаються діалектні словотвірні відмінності при характеристиці і класифікаційному поділі територіальних діалектів. Проте територіальне розшарування мови в галузі словотвору є другою після лексики ділянкою (а в окремих випадках, можливо, й впереджає лексику) щодо загального процесу диференціації територіальних діалектів.

Матеріалом дослідження послужив «Словник українських говорів Одещини» за редакцією О.І. Бондаря, укладений мовознавцями одеського національного університету і виданий у 2011 році [15]. Цей словник є своєрідним продовженням досліджень А.А. Москаленка, який у 1958 році видав «Словник діалектизмів українських говірок Одеської області» [13].

Об'єктом дослідження є діалектна лексика українських говорів Одещини.

Предмет дослідження – словотвірні особливості різних за походженням діалектних слів, що властиві українським говорам Одещини.

Ми проаналізували 600 дериватів, мотивуюча база яких була найбільш прозорою. Найбільша кількість дериватів була утворена суфіксальним способом. У процесі творення найбільш частотними за вживанням були суфікси -к(а), -ник, -ар(-яр), -к(и), -ак(-як), -ик, -ов, хоча в літературній мові деякі з цих суфіксів (-ар(-яр), -к(и), -ак(-як)) у якості словотворчих формантів вживаються значно рідше, ніж у діалектному мовленні. У діалектному мовленні використовуються значно частіше, ніж у літературній мові, такі суфікси, як -ут(а), -ущ(а), -л(о), -н(я); вергу́та – «вид печива з повидлом» (с. 37); волоку́ша – «пристрій у вигляді дряної сітки, яким витягують солому від молотарки на скирту» (с. 43); вору́шало – «палиця, якою ворують солому в печі, щоб краще горіла» (с. 44); возо́вня – «приміщення, де зберігають вози» (с. 42).

Вражає розрив у кількості дериватів, утворених суфіксальним способом, і дериватів, утворених іншими морфемними та неморфемними способами (терміни морфемний і неморфемний способи словотвору залежно від матеріальних засобів вираження пропонує використовувати Н.М. Хрустик у роботі «Проблеми морфемного, словотвірного та етимологічного аналізу» [17]). Серед аналізованих слів зовсім відсутні такі, які утворені префіксальним способом, шляхом конфіксації утворюються лише 10 дериватів (бестар́ка – «ящик-ноші, яким переносять зерно» (с. 22); бестар́ник – «віз, яким возять зерно без тари, насипом» (с. 22); бизро́шка – «безрога тварина» (с. 22); за́стінок – «задня частина хати» (с. 82); підпа́рок – «поле, виоране після скошення хліба, на якому будуть сіяти восени» (с. 153); підпа́лок – «невеличкий круглий хліб, печений на черені, перепічка / невелика хлібина (половина чи менше звичайного розміру), що випікається і виймається із печі раніше від решти хліба» (с. 153); підлокóтник – «підвіконня» (с. 153); відзе́мок – «частина дерева від землі, довжиною до двох метрів» (с. 41); відмо́стка – «цементована призьба» (с. 41); вистре́лювати – «викидати стрілку (про цибулю), на якій згодом з'являється цвіт» (с. 40)). Кілька дериватів утворено шляхом основоскладання, основоскладання і суфіксації, а також поєднанням основоскладання і безафіксного способу творення:

– основоскладання: близ(о)о́кий, близьк(о)гла́зний – «короткозорий» (с. 25);

– основоскладання і суфіксація: верх(о)пла́вка – «хвора на глисти риба, що у зв'язку з цим плаває зверху» (с. 37); вин(о)де́лка – «приміщення, у якому давлять виноград і сік переброджує на вино» (с. 39); вод(о)во́зка, вод(о)во́зня – «спеціальний віз з великою бочкою, в якій підвозять воду для робітників на поле» (с. 42); круп(о)дльо́рка – «пристрій для приготування круп із зерна» (с. 109);

– основоскладання і безафіксний спосіб творення: вин(о)де́л – «завідувач винним пунктом» (с. 39).

Маємо також по одному деривату, утвореному префіксально-постфіксальним і префіксально-суфіксально-постфіксальним способом: ві́хлебтатися – «позбавитися всього» (с. 40), ві́длігитися – «одягнутися по-літньому» (с. 40).

Кілька дериватів утворено безафіксним способом: перегу́д – «поле, яке рік чи два не орється і не засівається» (с. 149), перері́з – «перерізана на пополам діжка по горизонталі, подібна до цебра, але без вушок, що використовується для соління» (с. 150), перето́к – «переливання вина з однієї бочки до іншої, відділення його від осаду на дні бочки – дроців» (с. 150), приту́да – «добудова до будинку» (с. 164).

Лексично-синтаксичним способом утворюється один дериват (заприду́х – «горілка, самогонка від початку відгону, первак» (с. 82)), морфолого-синтаксичним – 14 дериватів (іменники) (вечі́рня – «тоня, яку тягнуть увечері» (с. 37), вибі́жнá – «місце на березі, куди причалює човен з другим кінцем кодоли, щоб тягти невід, коли його уже закинуто у воду» (с. 38), вісовá – «крупна риба будь-якої породи, що важить понад два кілограми» (с. 41), запускнá – «велика ополонка, прорубана

на середині лиману, річки, в яку запускають невід під кригу у час рибальства взимку» (с. 82), зорова́ – «улов, який тягнуть рибалки на світанку, на зорі» (с. 87), їздовий – «робітник, який поганяє запряжені коні» (с. 88), кормова́ – «линва, якою регулюють віддаль між човнами під час рибальства тягулями» (с. 105), кормовий – «людина, яка сидить на кормі і керує човном за допомогою весла або стерна» (с. 105), перекидн́а – «линва, якою стягують два човни один до одного під час рибальства волоком або неводом» (с. 150), підвозн́а – «човен, на якому знаходяться лід, діжки, в які складають вилвлену рибу» (с. 152), пісана – «сорт квасолі з різнокольоровими візерунками на шкірці насіння» (с. 151), рогова́ – «крайня ополонка, від якої тягнуть невід на місце вибирання його з води» (с. 171), синовá – «жінка сина, невістка» (с. 178), стоя́ча – «місце на березі річки, де відпочивають рибалки» (с. 184).

Лексико-семантичним способом утворені наступні слова: бо́мба – «сорт квасолі» (с. 26), борода́ – «1) огріх, пропуск під час косіння колоскових; 2) непідібрана частина кіс при заплітванні; 3) місце, де не зійшли сходи» (с. 26), восто́к – «східний вітер, як правило, сильний» (с. 44), голо́вка – «1) горішня частина димаря; 2) долішня частина паруса у вигляді трикутника, що закінчується канатом, яким парус прикріплюється до корми» (с. 55), гри́ва – «огріх, пропуск під час косіння колоскових; 2) непідібрана частина кіс при заплітванні» (с. 57), коби́ла – «1) знаряддя, яким косять (носять) взимку очерет; 2) бительня, якою тіпають коноплі» (с. 100), козе́л – «спеціальна площа в печі для випалювання гончарного посуду, в якій розміщені два ряди сльос» (с. 102), по́лька – «верхній жіночий одяг у вигляді широкого напівпальта з простого матеріалу на вагі, довший, ніж сачок» (с. 159), се́рце – «1) медуза; 2) велика концентрація медуз в морі, які, потрапляючи в рибальські сіті, заважають рибальству» (с. 177), шашлі́к – «маленька загострена паличка, на якій підсмажують дунайку» (с. 213), щія́ – «надбудова у вигляді даху над східцями, які ведуть до льоху» (с. 214), щур¹ – «мале, худе поросся» (с. 219), щур² – «птаха, що нищить бджіл» (с. 219).

Лексико-семантичний спосіб творення діалектних слів детально описав О.І. Бондар у статті «Розвиток лексичної семантики у говорах Одещини на тлі процесів української літературної мови» [4].

Серед аналізованої діалектної лексики найбільшу групу становлять деривати-іменники, другою за кількістю є група дериватів-прикметників.

Мотивуючу базу для утворених дериватів складають переважно дієслова та іменники, хоча серед мотивуючих слів зустрічаються також прикметники та числівники. Для утворення більшої частини діалектних слів мотивуючою базою є слова, спільні і для діалектної, і для літературної мови. Зрідка для утворення нового діалектного слова мотивуючим словом служить діалектне слово (наприклад, для деривата вака́р («людина, яка пасе корови, пастух, чередник») мотивуючим словом є слово вака́ («молд., корова»)).

Не часто, але можемо спостерігати утворення цілих словотвірних гнізд із діалектних слів на базі мотивуючих діалектних слів або на базі мотивуючих слів, властивих і літературній мові, і діалектам. Наприклад:

прашо́вка – «час і процес обробітку культур сапою»

прашувати прашувальник – «людина, яка сапає»

«прополовати сапою» прашувальниця – «жін. до прашувальник»

Дослідження словотвірних особливостей діалектної лексики з метою диференціації територіальних діалектів є дуже перспективним. Особливої ваги таке дослідження набуває саме для українських говорів Одещини, де співіснують говірки різних наріч – південно-західного та південно-східного – в оточенні говіркових масивів інших країн.

Література:

- Бевзенко С. П. Історична морфологія української мови (Нариси із словозміни та словотвору) / С. П. Бевзенко. – Ужгород : Закарпатське обласне видавництво, 1960. – 416 с.
- Бевзенко С. П. Діалектні групи і говори української мови / С. П. Бевзенко. – Одеса : ОДУ, 1975. – 120 с.
- Бевзенко С. П. Українська діалектологія / С. П. Бевзенко. – К. : Вища школа, 1982. – 352 с.
- Бондар О. І. Розвиток лексичної семантики у говорах Одещини на тлі процесів української літературної мови / О. І. Бондар // Мова: структура, суспільство, культура. Збірник наукових статей. – Одеса : ОНУ, 2012. – С. 119–127.
- Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфологія / В. О. Горпинич. – К. : Вища школа, 1999. – 251 с.
- Гриценко П. Ю. Ареальне варіювання лексики / П. Ю. Гриценко. – К. : Наукова думка, 1990. – 332 с.
- Дзендзелівський Й. О. Лінгвістичний атлас Закарпатської області УРСР / Й. О. Дзендзелівський. – Ужгород : Ужгородський держ. ун-т, 1958–1960. – Ч. 1–2.
- Дзендзелівський Й. О. Конспект лекцій з курсу української діалектології / Й. О. Дзендзелівський. – Ужгород : Ужгородський держ. ун-т, 1965. – 99 с.
- Дроздовський В. П. Говірки Ізмаїльщини (на матеріалі Татарбунарського, Саратського і суміжних з ними районів) / В. П. Дроздовський // X Республіканська діалектологічна нарада. – К. : АН УРСР, 1959. – С. 34–38.
- Жилко Ф. Т. Нариси діалектології української мови / Ф. Т. Жилко. – К. : АН УРСР, 1966. – 440 с.
- Закревська Я. Ізоглоси словотвірних явищ на тлі ізоглос інших структурних рівнів / Я. Закревська // Український діалектологічний збірник. – К. : Довіра, 1997. – Книга 3. – С. 101–108.
- Ковалик І. І. Словотвір і лінгвістична географія / І. І. Ковалик // X Республіканська діалектологічна нарада. – К. : АН УРСР, 1959. – С. 9–12.
- Москаленко А. А. Словник діалектизмів українських говірок Одеської області / А. А. Москаленко. – Одеса : ОДУ, 1958. – 80 с.
- Москаленко А. А. Специфічна лексика українських говірок Одеської області / А. А. Москаленко // Наукові записки Одеського державного педагогічного інституту ім. К. Д. Ушинського. – Одеса : ОДПІ, 1960. – Т. XXV. – С. 65–78.
- Словник українських говорів Одещини / за ред. О. І. Бондаря. – Одеса : ОНУ, 2011. – 222 с.
- Хаценко Л. І. Вивчення діалектів української мови в другій половині XX століття / Л. І. Хаценко // Записки з українського мовознавства. – Одеса : Астропринт, 2003. – Вип. 12. – С. 239–245.
- Хрустик Н. М. Проблеми морфемного, словотвірного та етимологічного аналізу / Н. М. Хрустик. – Одеса : Фенікс, 2011. – 114 с.
- Черниш Т. Суфіксальні похідні назви кулінарних виробів із коренем псл. *рек- у слов'янських мовах / Т. Черниш // Український діалектологічний збірник. – К. : Довіра, 1997. – Книга 3. – С. 258–266.